

*

Постигнатите резултати со оваа крупна студија се од повеќекратно значење. Самиот автор и досега успеа знатно да го намали бројот на кноските фрагменти и да добие поделени текстови, а резултатите на оваа студија отвораат можност за нови спојувања и прекласирања на фрагменти и претставуваат важен предуслов за дефинитивното приготвување на едно добро издание на кноските плочки. Освен тоа, со помошта на тие резултати, покрај сета хипотетичност на некои од нив, се овозможува една интерпретација на микенските плочки во нова светлина. Со овој труд авторот навистина ја реконструира и ја оживува организацијата не само на дворцовата администрација, туку и на целиот економски живот од времето непосредно пред пропаста на кноскиот дворец. За овие постигнувања нему ќе му бидат признателни сите микенолози: лингвисти, филолози, историчари, а на прво место издавачите на кноските плочки.

П. Хр. Илиевски, Скопје.

STUDIA MYCENAEA, *The Mycenaean Symposium, Brno* — April 1966, Brno 1968, pp. 260, Кчс. 30.

Свде се објавени прилозите (со исклучок на еден), прочитани на Микенолошкиот симпозиум којшто беше одржан во рамките на Интернационалниот конгрес — *Antiquitas Graeco-Romanae ac tempora nostra* — во Брно (Чехословачка) од 12—16. (сесите на Симпозиумот од 13—14.) април 1966. (cf. Д. Петрушевска Ж. А. XVI, 367—368). Редактор на зборникот е организаторот на Симпозиумот Antonin Bartoněk. Во оваа работа нему особено многу му помогнал John Chadwick за што на овој му е исказано посебно признание и почест. Освен краткиот увод за Симпозиумот (стр. 7—9) и статиите — рефератите, 21 на број (стр. 11—151), книгата содржи и два додатка: I Одговори на прашалникот за сегашните погледи на микенолозите во врска со проблемите за дијалектната припадност на микенскиот грчки (155—210) и II Библиографија на микенолошките работи објавени од учени на социјалистичките земји, членки на интернационалната организација за унапредување на класичните студии — EIRENE од 1953—1966 год. (211—252). Двата додатка се тесно поврзани со рефератите на А. Бартоњек I. *Грчката дијалектотална гуја во дешифрирањето на линеарниот В шисм* и 2. *Микенолошката активност во земјите членки на Eirene*. На крајот книгата е снабдена и со index на микенски зборови (253—257).

J. Chadwick, *Организација на микенските архиви* (11—21). Ова е интересна и многу важна методска студија. Авторот си поставил за цел да проникне во организацијата на микенските архиви, што неоспорно може многу да придонесе како за класификацијата, така и за интерпретацијата на плочките. Нагласува дека секоја плочка не е завршен документ, освен во ретки случаи, а претставува само дел од една серија која може да содржи до стотина па и повеќе плочки. Бидејќи класификацијата по серии што ја изврши Бенет според идеограмите пред дешифрирањето има доста недостатоци, предлага да се класираат плочките во 'sets', т. е. во такви групи, каде што повеќе плочки образуваат еден документ. Дава подробен опис на методите со помошта на кои можат да се поврзуваат фрагменти во една плочка и повеќе плочки во еден 'set', како на пр. задлабочена студија над нивната содржина, водене сметка за местото каде се најдени, физичките особини на глината, ракописот, палеографските особености и т. н. Студирајќи ги плочките од Кнос од бр. 48—337, што се најдени во 'Room of the Chagiot Tablets' врз основа на податоците од испитувачката работа на J.-P. Olivier, заклучува дека оваа соба можела да биде еден вид училиница каде што се вежбале кноските писари. На крајот авторот, којшто приготвува ново капитално издание на кноските плочки, несобично го кани на соработка секогаш што е заинтересиран за оваа работа.

J.-P. Olivier, *Писарите од Кнос* (23—24). Дава резиме на постигнатите резултати во неговата палеографска судија за кноските писари која излезе во

едицијата Incunabula Graeca бр. XVII (в. горе). Идентифицираните околу 70 до 75 писари, т. е. писмени чиновници што биле ангажирани во економијата на кноскиот дворец, авторот овде ги класира по канцеларии. Наоѓа дека во 2 неспецијализирани канцеларии работеле околу 50, а во 6 специјализирани — 20 писари.

О. Szemerényi, *Микенскиот и историско-грчкиот компаратив и нивната и. -е. јогаина* (25—36). Два проблема се предмет на опширна дискусија: 1. Промената на суфиксот за компаратив *-yos* (документиран во микенскиот и во мал број примери од историскиот грчки) во *-ison* и заедно со тоа промената на *s-* во *n-*флексијата; 2. варирањето на *(j)ων* и *-των*. Во врска со првиот наоѓа дека во и.-е. имало за компаратив и суфикс *-ison* (гот. *-izan*) и *n-*флексија во литавскиот (*-esnis*, ном. сг. м.), но во грчкиот компаративот имал допирни точки и со позитивот од *n-*основи, прво во дат. пл., па и во ген. пл. *μέσσι* → *μέσωνων* наспроти *πίων/πίσι*, *πέπων/πέσι* и др. Алтернирањето пак на *-(j)ων* со *-των* го смета за резултат на и.-е. правила за силабизација според кои зад лесните слогови што завршуваат на краток слог + конс. *ιρετ-μεγ-* или на долг вокал — се додава суфиксот *-yos*, додека зад тешките слогови (со долг вокал + конс. или со краток вокал + 2 конс.) истиот суфикс се јавува како *-yos*.

А. Bartoněk, *Грчката дијалектологија по дешифрирањето на линеарното В писмо* (37—51). Прво дава преглед на досегашните теории за дијалектната припадност на микенскиот грчки класирајќи ги во неколку групи: микенско-аркадо-кипарска теорија (Адрадос, Ројх), микенско-аркадо-кипарско-аџолско-јонски теорија (Пизани, Риш, Чадуик), микенско-аркадо-кипарско-аџолски теорија (Палмер, Товар, Лурје), теорија за микенскиот којне врз база на јонско-аџолскиот (Георгиев, Гринбаум), теорија за микенскиот како административен јазик воведен од професионални писари од негрчко потекло (Маринатос). Разгледувајќи ги овие теории констатира дека проблемот на микенскиот грчки е исклучително комплексен кога се споредува со дијалектите од класичната епоха. Дијалектната класификација на микенскиот зависи од грчката дијалектна и етнолошка преисторија. Затоа смета дека само лингвистичките испитувања не се доволни да го решат овој проблем, ами потребна е соработка на археолози, историчари, филолози и експерти по грчката митологија, религија и литература. Во својот обид за решавање на овој проблем авторот формулирал 13 прашања кои се тематски поделени во три групи: А. проблеми во врска со потеклото на дијалектните разлики во стариот грчки, В. прашања за потеклото на микенскиот и С. прашања за продолжување на микенскиот во дијалектите од класичната епоха. Авторот смета дека овие прашања ќе му послужат како почетна точка и импулс за една систематска работа врз таа проблематика. Треба да се одбележи дека во статијата тој предлага интересни сугестии за една поширока дискусија: на пр. иновацијата во аркадо-кипарскиот *-ης* (*ερῆς*) наспрема мик. *-εῖς* (*i-je-ge-u*) датира од пред разделувањето на аркадскиот од кипарскиот; во врска со микенскиот коинџ претполага дека во центрите на микенската цивилизација се јавил процес на дијалектна нивелација; дека дијалектните разлики во микенскиот биле од интердијалектен или поскоро супрадијалектен карактер, а не резултат од мешање на две или повеќе дијалектни единици; микенскиот како официјален јазик што се зборувал и пишувал во микенските центри немал директно продолжение во грчките дијалекти од класичната епоха, итн.

Прашањата тој ги распраќа и до учесниците на Симпозиумот како и на некои учени што не присуствувале во Брио и нивните одговори ги подредил според темата и ги објавил во I Appendix. Со оглед на тоа што се засегаат прашања од предисторијата на грчкиот за кои нема доволно податоци, а и во микенскиот не се документирани многу црти врз основа на кои може да се одбележи поточно неговата дијалектна припадност, сосема природно добисни се различни, а наместа и контрадикторни одговори, особено по прашањата: дали микенскиот се базира на еден или повеќе дијалекти, какво е местото на аџолскиот, одн. јонско-аџолскиот во микенскиот свет, дали микенскиот има директно продолжение меѓу дијалектите од класичната епоха и др. Сепак може да се каже дека оваа интересна анкета не е без позитивни резултати. Самата таа неоспорно претставува чекор напред во решавањето на овие комплицирани

проблеми, но таа има вредност и поради тоа што дава импулс за размислување и можност на вклучување нови сили за решавање на овие проблеми.

М. Д. Петрушевски, *Вокалската алтернација и:е на микенскиот дијалект од Пил* (53—57). Во одделни белешки каде што ги идентифицираше микенските зборови: ро-го-е-ке-те-ри-ја, а-ре-те-ме-не, а-пу/ре-до-ке, ра-га-ку/ке-ве (cf. Ж. А. VIII 236, 292; X 324; VII 202) авторот констатира вокална алтернација и:е во микенскиот која се среќава и во грчките дијалекти од подоцношно време. Овде дава нови примери во поткрепа на својата теза и објаснува дека оваа фонетска особеност личи на вокалската алтернација што се среќава во некои предгрчки зборови, на пр. πέρυος: Πέρυσιος кои можат да водаат потекло од некој негрчки, но сепак и-е. (пеласгиски) супстрат.

М. Dogia, *Микенската графика на s+оклузив во иочешкиот на зборот и слојот* (59—64). Врз основа на старогерманската поезија, каде што не може да се прави алитерација кога зборот започнува со консонантска група s+оклузив на друг начин освен со повторување на целата група, докажува дека тие консонантски групи се монофтонгизирани (почетното s ја загубило својата самостојност). Веројатно и во микенскиот овие консонантски групи биле така монофтонгизирани и затоа во линеарното В писмо не се бележи s пред оклузив (со исклучок на i-su-ko-wo-do-to 'Ισχυρότος, sa-ra-ka-te-ri-ja Σφακτηρία(?), si-ki-to Σίκιτον). Со тоа Д. се придружува кон оние учени што сметаат дека за ваквата особеност во правописот имало подлога и во изговорот.

I. Fischer, *Набљудување над бележењето на оклузивите во микенскиот и во италискиот јазици* (65—70). Предмет на оваа статија е сличноста меѓу бележењето на оклузивите во линеарното В писмо и во италските азбуки, примени и приспособени од етрурската, на што обрнато внимание В. Пизани (Sprache V, 150 s.). Познато е дека во најстарата адаптација на етрурската азбука, т. е. во првата фаза на латинското писмо, звучните од безвучните оклузиви се диференцирани само кај денталите и лабијалите. И. Фишер ја бара причината за тоа. Прави статистички прегледи за зачестеноста на денталите, веларите и лабијалите прво во различните италски јазици, а потоа во микенскиот и кај Хомер. Јасно се гледа дека е многу поголем бројот на денталите не само во италските јазици, ами и во микенскиот и кај Хомер што покажува дека заправо тоа можело да биде причина за диференцирање на звучните од безвучните дентали и во писмото.

J.—P. Olivier, *За еден силабограм *52 bis (71—73)*. Покренува прашање дали е тоа само варијанта на *52 — no, или одделен знак со друга фонетска вредност. Поради ограничениот број примери со овој знак, тешко може да се одговори на ова прашање. Слечен е случајот и со *50 bis во P.Y An 472,3 pi-PU-te, покрај pu-ka-vo.

Н. С. Гринбаум, *Кришо-микенскиот шексјон и јазикот на Пиндар* (75—86). Го истакнува значењето од дешифрирањето на линеарното В писмо за грчката лингвистика и литература и наоѓа дека микенскиот помага и за расветлување на јазикот од старата хорска лирика. Испитувајќи ги сложените зборови од јазикот на Пиндар, открива дека еден доста голем број од нив не се среќава кај Хомер, а од друга страна такви се јавуваат во микенските плочки и заклучува дека јазикот на хорската лирика е постар од Хомера, дека води потекло од микенско време, па дури и од порано.

Liana Luraş, *Консонантската система на ашичкиот дијалект* (87—93). Анализирајќи ја консонантската система на атичкиот дијалект од 5. в. пр. н. е. прави интересни набљуденија. Од примерите со две аспирати ἐχούθη, πανταχούθεν и др. заклучува дека аспирацијата почнала да се шири спротивно на законот за дисимилација на аспирацијата.

L. Deroy, *Нова илтерперијација на илочкиот о-ка од Пил* (95—97). Во зборот о-ка гледа порезничко звање, во ἑρύντοι наплатување порез, а наброените над 800 лица — порезници, распределени според административната хиерархија. Ингерпретацијата, заснована само на етимолошкиот метод, е слободна и неубедителна.

C. J. Ruijgh, *За а-мо-те-јо-на-де* (99—102). Преку интерпретацијата на овој збор овде се резимирани идеите на авторот, познати од неговите поранешни

трудови, за некои фонетски особини во микенскиот: дека сонантните назали η и ρ секогаш развивале *a* (Mnemos. 14, 1961, 193—216), за отсуството на почетната аспирација, за серијата на аспирирани назали и ликови и за суфиксот *-i-jo* (*Études* стр. 55—61, 97ss.). Во интерпретацијата јасно се гледа една пресиленост со цел да ја докаже по секоја цена исправноста на својата теза за рефлексот *a* од вокалските назали. Според него *o* во *e-ne-wo-* дошло не од η , а по аналогија од *ōto-* и *qe-to-fo-*, а именките од ср. р. *a-mo*, *re-mo/ma*, и др. биле основи со алтернација на *g/p* и можеле да се јават дублети како *ḫrūb*, *ḫrūbta*: *ḫrūā* *ḫrūāta*. Но има примери не само во микенскиот, ами и во аркадо-кипарскиот и ајолскиот од каде што се гледа јасно двојниот рефлекс: *a* и *o* од η и ρ и не може така лесно да се мине преку тој факт. Прашање е дали тоа се должи на дијалектни мешања, или зависи од начинот на артикулацијата на овие вокали само во еден дијалект.

M. Gérard, *Мик. e-ti-we*, *a-e-ti-to* (103—104). Од бројните различни идентификации на оваа придавка смета дека најмногу одговара објаснението на Householder со гл. *ῥέω* 'недам'. М. Ж. сепак додава извесна модификација на неговото објаснение со реконструирани форми **ḫstīweis* изведено од **ḫstis*.

P. Wathelet, *Глаголои* *ḫrūw* и *ḫrūmi* во микенскиот и во формулиите на грчкиот *eī* (105—111). Одбива дека **ḫrūntoi* е форма од *ḫrūmi* 'чува, брани' и го прима објаснението на L. Deroo со *ḫrūw* 'напалувам порез'.

H. Mühlestein, се обидува да го одреди значењето на следниве мик. зборови: *e-ti-ra-wo*, *ke-do-si-ja*, *ke-ka-to*, *o-wi-de-ta-i*, *po-ro-po-i*, *go-o-wa*, *to-mi-ka*, *to-ru-ko-ro* и *to-si-ta* (113—116).

J. Harmata, *Кон прашањето за Ahhiyawa* (117—123). Преку лингвистичката анализа на некои хетитски лични имиња (Alakšanduš) и топоними, главно Ahhiyawa и споредбите со соодветните имиња во микенскиот грчки, укажува на можните врски меѓу микенската и малоазиските цивилизации.

S. Caldeone, *Бележки за историјата на некои микенски поличички идеи кај Хомер* (125—129). Со интерпретацијата на термините *da-mo*, *ke-ke-me-na*, *qa-si-re-u* и др., авторот се обидува да покаже што од политичките и социјалните организации на микенското општество се променило, а што преминало кај Хомер.

K. Коржева, *Кријско-микенскиот оишнестиво во советската историографија* (131—141). Ги изнесува постигнувањата на советските учени за критско-микенското општество и особено подробно се задржува на Туменев, Лурје, Ленцман, Блаватски и Блаватскаја. Истакнува дека најглавните прашања, што се разгледуваат од марксистичко-ленинстичка гледна точка, се: за карактерот на социјално-економскиот строј во Микенска Грција, за ропството, за пропаста на минојските и микенските дворци, за етничката припадност на критскомикенските племиња и др.

I. Tegeue, *Оишнестивата на Пил* (143—146). Ги разгледува општествените организации на разни работници — занаетчи. Претполага дека има и воени организации (*o-ka*), за што наоѓа паралели и во монархиите на Блискиот Исток.

A. Bartoněk, *Микенолошката активност во земјиите на организацијата Eirene* (147—151). Авторот дава историски преглед на микенолошката активност во овие земји и ги набројува лицата што работат на оваа проблематика, а во Appendix II прилага и библиографија на нивните објавени трудови од 1953—1965 г.

На крајот Ц. Чадуик дава заклучок (153—154) за постигнатите резултати на Микенолошкиот Симпозиум во Брно и укажува на задачите што стојат пред микенолозите.

Од изложеноото се гледа дека проблематиката што се третира во статиите е доста разнообразна. Зафатени се проблеми од епиграфијата, палеографијата, лингвистиката, посебно историјата на грчкиот јазик, интерпретацијата на микенските текстови, историјата на микенската цивилизација и нејзините прекуморски врски. Статиите се и подредени според оваа проблематика. Најбројни се прилозите од областа на лингвистиката. Зборникот во целина, како и Симпозиумот

во Брно, неоспорно претставува значаен придонес кон микенлошката наука. Посебно овде треба да се истакнат големите заслуги на А. Бартоњек како за организацијата на Симпозиумот, така и за презентирањето на оваа навистина вредна публикација.

П. Хр. Илиевски, Скопје.

W. S. ALLEN, *Vox Graeca*, A Guide to the Pronunciation of Classical Greek, Cambridge, at the University Press, 1968, pp. 157+XVI, 8°, 45 s.

Целта на авторот е со оваа книга да го реконструира изговорот на грчкиот од класичната епоха, исто како што со *Vox Latina* (1965) го реконструира класичнолатинскиот изговор. Некои повторувања, макар и модифицирани, не можеле да бидат избегнати во уводниот дел за фонетиката, инаку овие две раководства, обработени на ист принцип, се дополнуваат. И двете се наменети не само за студенти, ами и за обичниот читател.

До пред неколку години во Англија преовладувал типичниот англиски изговор на грчкиот јазик, исто како што бил случајот и со латинскиот. Со една реформа овој изговор е заменет со приближно оригиналниот класичногрчки изговор, но понекаде сеуште се прават отстапки по однос на традиционалниот. Авторот смета дека во извесни случаи англискиот изговор има практично педагошка предност, но пожелно е и во тие случаи да се знае вистинската вредност на грчките гласови.

Бидејќи резултатите на една историска студија се валидни дотолку, доколку се такви доказите на кои се базираат тие, како што забележува самиот автор, голем дел од книгата тој посветува на оценувањето дали се сигурни неговите докази врз основа на кои го реконструира изговорот на еден мртов јазик, како што е класичниот грчки. Такви докази се наоѓаат во податоците на современи и блиско современи граматичари и други писатели; во разни игри на зборови, современи етимологии, оноματοпеи и сл.; во транскрипции од грчки на други стари јазици и обратно; во подоцнежниот развој на изговорот; во правописните правила и разните отстапувања од нив; во внатрешната структура на самиот јазик, вклучувајќи ги и метричките обрасци. Од вакви извори црпел податоци и за латинскиот, но, забележува, додека латинскиот, ако се исклучат дијакроните разлики, е ист речиси на секаде, грчкиот во тој поглед пружа сосема поинаква слика. Уште во времето на најраните спомени тој е веќе напреднат во процесот на отклонување. Претставен е од неколку дијалекти кои меѓу себе доста се разликувале дури и во еден ист период. Грците од различните градови, што зборувале на своите дијалекти, тешко можеле меѓу себе да се разберат (cf. Paus. IX, 22.3). Одвај во хеленистичкиот период само една форма, κοινή, станува доминантна, а другите дијалекти, со ретки исклучоци (како лаконскиот), постепено изумираат. Затоа во описот на грчкиот изговор авторот морал да води сметка не само за времето, ами и за местото. Тој си поставил за цел да го реконструира атичкиот изговор од 5. в. пр. н. е., но често укажува и на особености во другите дијалекти, почнувајќи од микенскиот, како и во поранешниот и подоцнежниот стадиум на атичкиот. Освен тоа тој прави споредби и со многу други индоевропски и неиндоевропски јазици, а најчесто со латинскиот и старониндискиот, за чиј изговор и фонетика има објавено повеќе студии.

Книгата ја започнува со краток фонетски увод (1—9 стр.), каде што дава класификација на гласовите, зборува општо за акцентот и интонацијата и нешто повеќе се задржува на прашањето за говорот и писмото што е од посебна важност кога се востановува изговорот на мртов јазик. Потоа подробно ги опишува гласовите во нивниот развој до денешно време, образлагајќи го изговорот со обилна аргументација. Книгата е разделена на шест глави: I консонанти (10—58), II вокали и дифтонзи (59—83), III вокалско продолжување (84—89), IV контракција на вокали (90—96); V квантитет (97—105), акцент (106—124) и на крајот има два додатка: А. За изговорот и акцентирањето на грчкиот во Англија